

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Казанчук І. Д.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права та процесу,
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

Закріпивши право громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище на рівні Конституції [1, Ст. 50], Україна визначила реалізацію цього права своїм обов'язком, на виконання якого задіяні законодавча, виконавча та судова гілки влади. Основна роль щодо захисту і охорони навколишнього природного середовища, забезпечення раціонального природокористування належить правоохоронним органам. Пріоритетне місце в системі органів природоохорони відводиться Національній поліції України, яка реалізує природоохоронну функцію держави за допомогою заходів кримінально-процесуальної, адміністративної, у тому числі і превентивної діяльності [2, с. 34].

Нажаль, статистичні дані щодо сучасного стану навколишнього природного середовища, є неутішними. Наша держава – лідер серед європейських країн за рівнем забруднення довкілля. Спостерігається негативна тенденція зростання забруднення водою токсичними відходами, пилові бурі, масштабні пожеги, винищення сотень гектарів лісу, умисні і неумисні підпали сухою та димові хмари у ряді міст України. Значною є частка незаконних рубок, заготівлі та переробки лісових ресурсів, скоєних невстановленими лісопорушниками в Херсонській, Запорізькій, Полтавській, Івано-Франківській та Рівненській областях України [3]. Однією з причин такої ситуації є недотримання при експлуатації природних ресурсів вимог природоохоронного законодавства, постійна безкарність тих, хто знищує навколишнє середовище – бракон'єрів, підпалювачів, «чорних» лісорубів, людей, які множать незаконні смітники. Крім того, останні події, пов'язані із запровадженням з 11 березня 2020 року надзвичайної ситуації (карантинних дій) на всій території України з метою запобігання поширенню коронавірусу COVID-19, виявили неефективність державного контролю, насамперед, з боку Державної екологічної інспекції в управлінні сферою природокористування, та і загалом нездатність існуючої системи природоохоронних органів на належному рівні забезпечити реалізацію вимог закону України «Про Основні засади (стратегію)

державної екологічної політики України на період до 2030 року» [4] у сфері охорони навколишнього природного середовища. Також існує розпорошеність контрольних функцій між різними державними установами, що відстежують окремі сектори – ліс, рибні та мисливські ресурси, заповідники, надра, ґрунти тощо.

У зв'язку з цим, пріоритетним напрямом у природоохоронній діяльності є аналіз передового міжнародного досвіду поліцейських структур, приведення законодавчої бази, що регламентує організацію та діяльність поліції та інших правоохоронних органів в сфері природоохорони до європейських норм і стандартів, вдосконалення адміністративно-правових форм і методів їх природоохоронної діяльності. І в решті решт, Україні потрібна принципово нова система покарань за екологічні злочини, механізм виявлення і попередження екологічних правопорушень. І досягнути цього можливо завдяки впровадженню ефективної державної системи, що діє в багатьох провідних країнах світу, які вже провели успішну апробацію природоохоронних заходів. Мова йде про функціонування екологічної поліції – державних мілітаризованих підрозділів, які здійснюють моніторинг, фіксують екологічні злочини і правопорушення, розшукують осіб за порушення природоохоронного законодавства, штрафують правопорушників. Існує кілька моделей функціонування екологічної поліції.

Перша модель передбачає створення екологічної поліції, що є частиною загальнонаціональної поліцейської системи й знаходиться в структурі МВС або ж поліції штату, якщо мова йде про федеративну державу. Такою, зокрема є екологічна поліція в Бразилії. Наприклад, в бразильському штаті Сан-Паулу діє 116 підрозділів екологічної поліції, в яких працює 2,2 тис. осіб. На озброєнні екополіції є 400 транспортних засобів, зокрема човни, мотоцикли, гелікоптери та безпілотники. При цьому в Бразилії існує федеральна екозахисна установа – це Інститут навколишнього середовища й відновлюваних природних ресурсів (ІВАМА), що також здійснює функції екологічної поліції та притягує порушників законодавства до адміністративної відповідальності. У цьому аспекті ключову роль в забезпеченні охорони природних ресурсів відіграє злагоджена робота взаємодіючих між собою усіх державних органів влади з метою здійснення заходів із забезпечення контролю, що має на меті зміцнення законності й суттєве зменшення кількості правопорушень.

Друга модель функціонування екополіції – це її підпорядкування Міністерству екології. Така модель існує в Ізраїлі, де створена і діє так звана «зелена поліція». Її працівники наділена широкими повноваженнями, і мають право здійснювати розслідування, арештовувати і штрафувати правопорушників природоохоронного законодавства. На регіональному рівні екологічна поліція працює разом з районними відділеннями Міністерства екологічної політики, на місцевому рівні – співпрацює з органами місцевої влади та МВС. «Зелена поліція» Ізраїлю проводить постійні планові перевірки та спеціальні операції по виявленню нелегальних сміттєзвалищ, викидів нечистот в річки, порушенню екологічного законодавства промисловими

підприємствами й автозаправками, реагує на звернення громадян на незаконні дії посадових осіб тощо.

Змішаною є третя модель функціонування екологічної поліції, при якій вона підпорядкована відразу кільком міністерствам (МВС, Міністерству екології тощо). Подібна модель успішно діє в Італії. Італійська екополіція має назву «Командування підрозділів карабінерів по лісовому господарству, захисту навколишнього середовища та агропродовольчому захисту». Такі підрозділи поліції знаходяться в підпорядкуванні Міністерства оборони, Міністерства сільського господарства та Міністерства навколишнього середовища. Установа ділиться на чотири команди: з охорони лісів, із захисту біорізноманіття та парків, з охорони навколишнього середовища та із захисту агропродовольчих товарів. Наразі загальний штат італійської екополіції становить 8,5 тис. карабінерів.

При четвертій моделі побудови екологічна поліція створюється за рішенням органів місцевого самоврядування, а отже й підпорядкована вона владі муніципалітетів. Цікавим у цьому є приклад Сполучених Штатах Америки, де можна зустріти суміш найрізноманітніших моделей та варіантів функціонування екологічної поліції та особливостям здійснення екологічного контролю. На вершині піраміди – Федеральне агентство з охорони довкілля (EPA) та його регіональні відділення, де перевірки займаються спеціальні інспектори. В структурі EPA працює підрозділ з розслідування екологічних злочинів (CID), що має 42 регіональні та локальні підвідділи зі штатом слідчих, які мають право затримувати, арештовувати, обшукувати, вилучати документи [5, с. 147]. Одночасно в кожному штаті діють паралельні контролюючі установи у вигляді департаментів екології, і вони працюють незалежно одне від одного, керуючись як федеральним законодавством, так і законодавством штату. Зокрема, у Нью-Йорку екологічна поліція діє під назвою Департамент санітарної поліції і перебуває в структурі міської влади. В сфері її відання – широке коло питань, що пов'язані із захистом навколишнього природного середовища, у тому числі забезпечення дотримання вимог вивезення сміття, стічних вод, утилізації відходів, незаконне паркування. Але в деяких штатах США діють незалежні підрозділи екологічної поліції. Найцікавіший у цьому є досвід Массачусетса, де екополіція підконтрольна Міністру енергетики та навколишнього середовища штату. Зокрема, ще у XVII столітті у цьому штаті з'явилися водні пристави, що стежили за правилами риболовства. В нинішньому вигляді екологічна поліція Массачусетсу структурована на шість бюро: 1) Прибережне (охорона прибережних територіальних вод, патрулювання, розслідування незаконних промислів, дотримання правил реєстрації суден); 2) внутрішнє (дотримання законів про мисливство, рибальство, розслідування щодо незаконних смітників, патрулювання на човнах, авто, позашляховиках, літаках); 3) Бюро безпеки човнів і позашляховиків (безпечна експлуатація човнів, позашляхових транспортних засобів, яхт); 4) Бюро реєстрації (реєстрації судів, човнів, позашляховиків, снігоходів); 5) Бюро морських крадіжок (боротьба з крадіжками судів і морських аксесуарів); 6) Бюро боротьби з екологічними злочинами, яке

співпрацює з Міністерством екології, генеральним прокурором, екологічним департаментом штату, поліцією штату щодо розслідування справ стосовно утилізації відходів, незаконного застосування пестицидів, забруднення води і повітря;

Як бачимо, всі ці приклади мають усі перспективи впровадження і в нашій країні. Проте вони також свідчать, що європейська модель функціонування екологічної поліції, специфіка її діяльності в сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування вказує на перспективи розвитку в Україні нових адміністративних форм екологічного контролю та протидії негативному впливу на навколишнє природне середовище. При цьому дієвий екологічний контроль, який повинні здійснювати підрозділи екологічної поліції – це єдино можливий організаційно-правовий механізм, що забезпечить невідворотність покарання за порушення природоохоронного законодавства.

Враховуючи викладене, зробимо висновок, що в Україні на державному рівні треба піднімати питання про створення екологічної поліції або її аналогів. І проблему цю слід вирішувати негайно. В питанні «якому державному органу повинна підпорядковуватися екологічна поліція?», на нашу думку, вона повинна входити до структури Національної поліції і підпорядковуватися МВС України.

Крім того, потребою часу є прийняття конкретних рішень з боку органів законодавчої та виконавчої влади, спрямованих на вдосконалення правових норм, що забезпечують діяльність правоохоронних органів з охорони природних ресурсів, підвищення ефективності практики їх застосування і попередження, необхідності консолідованої і злагодженої роботи всіх державних інституцій і місцевого самоврядування у подоланні екологічних правопорушень.

Список літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (в ред. від 03.09.2019). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення 04.05.2020).

2. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.

3. Публічний звіт за підсумками діяльності Державного агентства лісових ресурсів України у 2018 році. Укрінформ. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2641458-zvitue-derzavne-agentstvo-lisovih-resursiv-ukraini.html> (дата звернення: 21.04.2020).

4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. ст.70. С. 8.

5. Улютіна О.А. Аналіз міжнародного досвіду діяльності суб'єктів, уповноважених здійснювати охорону довкілля. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 3. С. 141-149.